

DE PRAOME VEUR NAT EN DREUGE

© Albert Metselaar, Hoogeveen 2021

Het waore verhaal van een poppie, geboren mit de karstdagen op 't Ogeveine, verteld deur het poppie zölf, as old'otie.

Alle plekkies hebt hèur eigen geur, kleur en klaank. In 't Ogeveine was de klaank jaorenlaank bepaald deur de hellings, de scheeps-warven, an het Haagje en Slood. Wied weg heurd'hie nog de breeuwhamers op de iezers en en de nagelhamers op de spiekers slaon, waarbij de praome zölf als klaankkaste warkte. Of het was een zaage, die laank deurgunk, as der weer een boom een nei lèvent begund'as plaanken. De klaank van de zaandkop op het begun van 't Zuderopgaaonde, diepe in 't Ollaanseveld wur laank allint bepaald deur de psalms die daor ezungen wurden. Dat het iene nog mit het aandere te maken har, dat zul te gek veur woorden wèzen, niet dan? Maor dizze woorden, hier eschreven en esprèuken zult oe mitnemen naor het wonder van Midde-winter, laank eledene. En ie weet wat er gebeurd is, aj het hielemaole deur bint. Het begunde al eerder.....

Het was in een zomer die iederiene al laank vergèten is, van een jaor wat gienien'hum meer kan of wil herinnern, want der waren

der zoeveule. Het was die zomer dat de vrouwe van skeepstummerman Meine Farnholt èn zien buurvrouwe allebeident in de kraome kwamen. De vrouwe van Meine kreeg een mooi magie. De buurvrouwe kreeg een jochie. Ze mus hum allint groot zien te kriegen. Hèur Willem was ok tummerman ewest, en was vedrunken toen ie een klap van een vaarboom ekregen har. Ze was op de gaank naor de groeve al een paar maonden zwaor van hèur jochie. Ze woonde nao die dag op de hoek van de warf, in een lammelendig klein huusie, en lèefde van het wassen van de kleren van nogal wat vollek uut de buurte, dat het wat bèter har. 'O, o, zal dat wel goed komen?', zei 't olde otie, die zoe nou en dan es langes kwaamp, en dan nog wat kreeg van de armoe van hèur dochter, of wat speulde mit hèur kleinzeuntie.

Het jochie en het magie gruiden op. Wat muj aans, aj blijft aosemhalen. Het jochie dreumde van een praome. Hij kreeg een mooi stok hold, ofval van de warf. Mit wat hølpe van een klompenmaker sneedt en beitelde hie der een praome van, punte veur, punte achter, en een mooi stok hold der op, asof der törf op lag. Der kwaamp een hinde an zien dreum. Hij wur hølpie op de warf, maor skeepstimmerman leek niks veur hum, zei Meine Fernholt. De klompenmaker bèudt hum wel wark an. Bartus Bochel, zo nuumden z'hum, wur een barre goeie klompemaker. En die bochel vøl dan toch niet op, as ie an het wark was, wegestopt in de schure bij de klompen. Het magie, Mooie Marrije, wur zoe machtig mooi, dat de olderlings iene veur iene achterin de karken gungen zitten. Ze zèden: um het volluk wat in de gaten te holden, maor iederiene wus: veural um stiekum te loeren naor die Mooie Marrije. Zoe mooi as Mooie Marrije was, zoe mooi hef Meine Fernholt nooit weer wat emaaft. As hie de vaar al was, want zoe mooi was hie zöllef ok niet, zèden de mèensen. En de grootste ere völt an hèur moe toe, die hèur best dèud um het een net maagie te laoten worden, zo tussen al die kerels op de skeepshelling.

Bartus en Marrije wurden samen groot en ze waren gek op mekaar. Ie kunden der dan ok op wachten, en het gebeurde dan ok: Bartus gunk op een dag, want wanneer muj het aans doen, aj het 's nachts doet val ie maor in de kolke van de warf en daor waaj ok niet bliede van, hij gunk dus op een mooie dag naor Meine.

“Baos Farnholt, ik mut oe wat vraogen. Marrije en ikke, we wolden wel trouwen. Vien ie dat goed?” Of Meine dat goed vund? Zien mooie dochter mit een jonkerel die aamper zien brood kun verdienen? Een klompemaker mit een bochel? Hij zei dan ok: ‘Mien jong, al maak ie duzend klompen, ie kriegt mien maj niet, al verkoop ie oen klompen an de Prins van Oranje. Ik mut oe niet, mien maj is veur een scheepsbouwer!’ ‘Maor.....’ stamelde en stutterde Bartus nog, wat dat kun hie ok as de beste, ‘maor.....’ ‘Niks maor’, zei Meine, allint as ie een praome kunt bouwen die op water en op laand kan varen, dan krieg ie mien Marrije! Een praome veur nat en dreuge, dan heb ie oen schaopies ok op het dreuge!’

Daor mus Bartus het mit doen? ‘O, o, zal dat wel goed komen?’, zei ’t olde otie, die het vanof een ofstaandtie anheurde. Bartus had niks meer te verliezen. Lös van zien geduld. En Bartus brèuk..... zien Marrije veur een aandere, umdat die gien klompen maor een praome kun maken? En dan zoe’n onwies woord, dat hie een praome mus maken veur water en laand? Dat is net zoe-wat asof hie water mus maken dat het vuur zul laoten braanden! En hij gooide der alles uut:

“Baos Farnholt, let op mien woorden: der komp een tied dat gieniene meer wat wil weten van oen praome, want der is gien tórref meer. Maor tut het inde van de wereld zult der mèensen wèezen die op klompen loopt, want op blote voeten is ok niet alles!” “Weg ieje, doe schroetert!”, rèup Meine Fernholt. “En ie kriegt mien dochter allint aj de praome bouwt, die ik evraagd hebbe!” “En heb ik ok nog wat te willen, vaar?” Mooie Marrije bemuid’hèur der mit. “Nee!”, zei vaar. “Ik krieg een kiend van Bartus”, zei Marrije. “Dat lieg ie”, zei vaar, oen moe kik al tieden iedere maond naor oen wasgoed! “Dat lieg ik ok”, zei Marrije, “maor ie doet er goed an um mit mien Bartus tut een akkoord te komen, aans kuj fluiten naor oen opvolger op de helling! Dan binne wij weg, klompen maken kan mien Bartus aoveral! En een mooi kleinkind ok!” Daor had ze vaar goed te pakken. Hij wol een goeie schiepstummerman veur Marrije, of in ieder geval iene die hum as baos op kun volgen, as hie old was. En zonder zien dochter had hie gien opvolger, had gien goeie olde dag.

Bartus lèup naor het lammelendige kleine huusie op de hoek van de helling, waar zien moe en zien otie de wasse dèuden, veur wele dan ok, het interesseerde hum niet. 'O, o, zal dat wel goed komen?', zei 't olde otie. Ze keek hum es an en zei: "Luster naor mij mien jong, wat der ok gebeurt, doet wat de mèensen oe noe vraogt en anbiedt, dan komp het allemaole goed." "Otie, ie kunt ok niet heksen!", zei Bartus, en wol weer naor zien klompemakersbaos. "Nee, heksen giet mij te wied", dacht otie, maor wele wet komp het wel in de buurte. "Een wonder, aj alle goeds bij menaar bringt, wele wet lokt dat ok nog wel es....."

Baos Meine Farnholt had krek op dat ure dikke ruzie mit drei van zien tummerlui. Iene daorvan har ooit Bartus as leerling had. Die jonge had genug verstaand van schepen, maor Meine had hum gien kaans egeven. Een bochel wur nooit wat, was Meine's uitspraak. Meine kreeg van wat warklui te heuren dat de anpak van Bartus veur hèur genug was um niet langer bij hum te blieven warken. Der lag nog een helling lèeg, daor wur al een jaor of wat niet meer ewarkt. Ze zulden mit zien dreien de helling huren en vèur hèur zölfegunnen. Zoelaank Meine zien verstaand niet wol gebruiken, zulden ze Bartus as baos anstellen. Of hie dat kun? Dat mùk niet uut. As ze baos Meine Farnholt maor kwaod kunden kriegen. "Bartus, mitkomen, we zuukt een baos op de helling van....." Der vòlt een name die al laank vergèten was, zoe laank lag de helling al lèeg. "En dat is noe de helling van Bartus!"

Bartus vèerde op. Het olde otie har laank, laank eledene nog es dienstmeid ewest bij wat noe de olde scholte was. Die hòld nog aait van hèur, en zien dochter, de moe van Bartus. Daorumme har 't olde otie ok een mooi huusie in 't Haagie, een huusie van de olde scholte. Aover geld veur dat huusie wur nooit epraot. Maor gieniene die dat wus of weten mug. De olde scholte tiekende as borg, en Bartus kreeg een lading holt. De olde scholte tiekende as borg, en Bartus kun bij de smidse al het iezer kriegen dat ie veur zien helling en zien praome neudig was. Zo gung het bij een zeilmaker, touwslager, gao maor deur. Of Gao maor niet deur, blief es staon en kiek es wat der op die helling gebeurde. Onder baos Bartus Bochel kwaamp der een mooie neie tweidagwark-praome, iene van het beste soort, een praome die op de

helling van Meine Farnholt niet zul misstaon. Op de helling van Meine was het toen barre stille. Ie heurden de hammers niet meer, ie heurden de zage niet meer. Gieniene wol meer wark van Meine, want zien beste tummerlui waren weg, waren op de helling van Bartus Bochel. Ok al zul die wonderpraome der nooit komen, dan gung het mit Bartus nog tien keer bêter as mit Meine Mekker, zoas hie enuumd wur. Meine was uut emekkerd.

Of niet? Der leek wat hielemaole mis te wèzen mit de neie praome. De praomen van 't Ogeveine waren mooi smal en spits van veuren en van achtern, net as die speulgoedpraome die Bartus ooit emaaft had. Der stund wat hiel aans op de helling bij Bartus. Bartus had een klomp ebouwd! Spits van veuren en rond van achteren, mit een diel dat eslèuten was op het spitse veurstok. 'O, o, zal dat wel goed komen?', zei 't olde otie. Ze neugde Bartus en de warklui veur een flinke burrel, dat hadden ze verdiend, op kosten van de olde scholte, dat is vanzölf, en de scholte zat der bij. "Bartus mien jong, die varende klompe van oe, dat is een barre mooie neie praome an het worden. Maor der mist nog ien ding an. As ie de punten oe es van achtern laot en het ronde stompe stok veur, en de aoverdekking ok gewoon veur laot?"

Bartus leek dat maor niks, tut otie zei: "Krek, mien scholte, oonze Bartus wil toch wel graag es wat dwars doen, en dat is zien recht. Dan hef hie een klompe die achtersteveuren stiet!' Snap ie het nog? Nee, gieniene toen, maor zo gunk het worden, een neie praome wur of ebouwd, olderwets slaank, spits van achteren, en veuran rond mit een veule groter veuronder as iederien ewend was. De ronding gaf meer ruimte. 'O, o, dat zal wel goed komen!', zei 't olde otie. Maor ze vertrouwde op hèur scholte.

Daor lag ie dan, die mooie praome. En toen? Roelef Dooievis was verviener en het gunk niet zoe best mit zien bedrief. Der waren al praomen in beslag enèumen. Hij wol nog wel graag mit de leste vloot mit naor Zwartsluus, want alle winst kun hie noe goed gebruiken. En dan mus ie nog een praome der bij hebben, maor der was gien geld. 'Ie weet wat ik ezegd hebben, mien jonge? Luster naor mij mien jong, wat der ok gebeurt, doet wat de mènsen oe noe vraogt en anbiedt, dan komp het allemaole goed." Dat was 't old'otie weer. Dus gunk Bartus mit Roelef de praome op,

die daor zoe mooi in het hellinggat van de warf lag te dobbern. Nou, die kun het wel doen, en het was huren veur iene reize, um te begunnen. Allint wol hie nog wel èven in het veuronder kieken, want het was een bezondere praome. Daor vunden ze Èvert mit de Krange haand. Hij slèup. Hij was mit zien vrouwe Lammegie uut huus en van de grond ezet. Ze kunden hèur arfpacht niet meer betalen. Warken mit een krange haand is niet wat. Gien vienebaos die hum nog wol hebben. Zien Lammegie, zwaor van hèur eerste kiend, was van de leste duute een stok brood an het ophalen. “Èvert, waar ie niet mit de helm geboren?” ’t Olde Otie bemuide hèur der weer mit. ‘Jaoaoaoaoaoaoao’, zei Èvert traog, nog aamper wakker. “Mooi op de praome laoten zitten mien jonge”, zei ’t old’otie, “hij kan mit as schippersknecht, zien vrouwe kan wel bij oen moe in huus, ie bint die weke toch weg.....”.

Zo kwaamp het dat Bartus Bochel als schipper op een praome, mit Èvert as knecht de praome het veld in boomde, deur Roelef lèut laden, en op zien beurte lag te wachten veur de balke. Ze muggen niet teveule diepgaank hebben, dan zulden ze vaste komen te zitten. Vandaor: eerst aover een balke varen. Bleej hangen, kuj betalen en alles wat teveule was, was veur het arme volk. Bijladen nao de balke was ok verbèuden. Toen ze op zullen varen, stund Èvert iniens stief uut. “Ik zieje... ik zieje.... Ik zieje geweldige wiend, zwaor iest, dikke snei, ik zieje het ies tegen de wal op kruien.....!” Die Èvert was onwies, dus laot maor praoten, zei de iene, en d’aandere dacht dat er inderdaod wel kolde in de locht kun zitten. Het water stond ok barre hoge, hoger as aans, dus wele wet.

Dikke stapel pannekoeken mit, nog een pute mit geld as liening van de olde schulte (um in Zwartsluus een goed zeil te kunnen kopen) en daor gungen ze. Alles muj leren, daarvan niet, en der bint er die leert niks, maor Èvert had ok wel wat verstaand van drokken. Umme zo maor te zeggen: het bomen mit een vaarboom, nou, dat kun hie wel. Het veuronder was groot genug veur twee man. ’t Olde otie had op het leste ok nog een bak mit zaand en goeie tegels veurin laoten zetten, waor ze het dreipotige pottie op kunden zetten, tōrref der bij, water mit maal der in en ze hadden mooie dikke brei, mit zien beident. Het was de leste vloot van dat jaor. En dat zul het worden ok, want het wèer slèut umme.

Zeil an boord in Zwartsluus, praome lèeg bij de tōrrefmakelaar van de Compagnie, en toen op huus an. Het eerste ies brèuk veur de kop van de praome, dun genog um gien lest van te hebben.

Ze waren haoste weer op 't Ogeveine, ze waren het leste verlaot – sluus zegt ze in Ollaand – net veurbij, toen het ies te dikke wur. Duistere wolken kwamen opzetten vanuut het zuudwesten. Èvert stund weer stief uut. “Ik zieje.... Ik zieje..... Ik zieje ruzige wiend van alle kaanten, ik zieje grote gaank, en een duvels wèer, ik zieje maor iene redding: volle zeilen en vasthouden!” Gien schipper haalde het in zien kop um op sok smal water mit volle zeilen te gaon as der sokke dikke wiend an kwaamp. Maor Bartus was gien schipper en otie had toch ezegd: alle raad annemen, doet wat de mèensen vraogt en alles komp goed? Mast op ezet, zeil hielemaole uut ezet en vaste zet... de wiend kwaamp der in... en de praome lèut zien wat hie kun. De stompe veurkaante wupte wat hoger as de achterkaante, toen Bartus en Èvert achterop hèur vaste klaampten an de helmstok, an het roer.

De stompe veurkaante wupte humzöllef op het dikke ies. De platte baodem gleet der aover, gleet, gleet, al maor harder, aover ies en an evrèuren snei. Ze broesden aover de vaort. De baogbrogge op het inde van het Schut (bij het Kruus) kwaamp gevaorlijk hard op hèur an. Bartus trök an de helmstok, het roer gunk bij, de stompe kop wupte tegen de wal op, ze vlèugen aover het Alteveerse Opgaonde, kwamen dale op de noordkante van het Haagie, gleden aover het pad en aover de snei deur tut veurbij de brogge daor..... Ze schèuten dwars aover het Haagie hin, terogge op het dikke ies der van, keihard alle skeepshellings veurbij.... Hup de wal weer op (ach die waren deur het hoge water toch al niet zoe hoge meer van hèurzöllef), de wiend dreide naor het noordwesten en dwars aover bouw- en weilaanden gunk het aover de snei deur 't Ollaanseveld op het Zuderopgaonde an. Bartus wus mit veule multe bomen, bossies en boerderijgies te ontwijken. Ze völlen stille op een zaandkop, waor het Zuderopgaonde begunde.

“Ik zieje, ik zieje, ik zieje.....” “Hol toch op man, we ziet hielemaole niks hier”, zei Bartus. “Ik zieje hier een kärke staon!”, rèup

Èvert uut volle borst, en zunk der een psalm bij. “Lopen Èvert, ie bint oen aosem nog neudig”, zei Bartus tegen hum, toen hie hum een drokkert gaf. Twei ure later waren ze weer an het Haagie. Meui van het gesjouw, kold van ies, snei, vorst en wiend, völlen ze stille en doezelden ze bij de heerd van ’t Olde Otie.

“Mag ik der in komen?” Baos Meine Farnholt an de deure. Dat hie wat vrèug betiekende al dat der wat loos mit hum was. Bartus schrök wakker. Meine, wele had dat noe verwacht. “Ik wete niet wat der is gebeurd mein jong”, zei Meine, “maor een praome veur aover water en aover laand, aover nat en dreuge, ie hebt hum emaaft! En ik bin der achter wat ik fout edaone hebbe. Ik hebbe allint keken naor waj niet bint, en wolle niet zien waj wel waren. Het spiet mij barre, mien jong.” “Ie kunt mooi praoten baos Farnholt, maor waor is oen dochter en magge wij noe trouwen?” Dat was het eerste wat uut de mond van Bartus kwaamp, toen hie van verbaozing haoste mit stoel en al in d’heerd völt, want dit was het leste wat hie had verwacht.

Het was een paar weken veur Middewinter – later zèden ze de karstdagen. De eerste karkespraoke wur edaone, waarin ezegd wur dat Bartus Bochel, noe Baos Bartus, zul trouwen mit Mooie Marrije, de dochter van baos Meine Farnholt. Ze trouwden net veur Middewinter. Hèur eerste dagen waren in de praome, in het veuronder, daor op de zaandkop bij het Zuderopgaonde. Der mus toch iene op die praome passen, zoelaank hie der nog niet weg was. Bartus wur baos op zien eigen helling èn op de helling van baos Meine Farnholt, want der waren zoeveule schippers die de neie praome wollen hebben, dat ze wark zat hadden. Èvert mit de Krange Haand kun toch meer dan ze dachten, hadden ze ziene, en kreeg wark bij de klompenmaker waor Bartus was begunt.

Het verhaal wur zoe mooi, dat het haoste een karstverhaal zul worden. Mit kiend der bij. Want Meine Farnholt en de vrouwe trök-ken bij ’t olde otie in (had de olde schulte veur esteld, kun otie vrij wèzen van alle wark op hèur olde dag), Bartus en Marrijgie kwamen in het huus op de helling, en Èvert en de vrouwe krèupen in het veuronder in de praome op de zaandkop. In de middewinternacht zul het vee kunnen praoten, wur ezegd. Het water in de putte zul wien worden. Aj goed keken zij nog

Engelen kunnen zien. Dat zal best. Maor daor hadden Èvert en Lammegie gien oge veur. Daor wur in de Middewinternacht hèur kiend geboren.

Èvert stund der op dat het poppie edeupt zul worden op de zaandkop veurop het Zuderopgaonde. Want, want, har hie daor niet een kark eziene? En zo kun het gebeuren dat de domeneer mit een olderling en een diaken naor 't Ollaanseveld trökken, um daor mit neijaorsdag het poppie van Èvert en x te deupen. Ze wolden gien woord hebben, dus het kwaamp niet in de boeken terechte. Ze zulden onwies verklaord worden, maor as het wel profetisch was, wolden ze niet in de boeken komen as tegenwarkers. Het poppie, een magie, gruide op en wur gries. Het magie wur stram en old, een old otie. En laank, laank nao die Midde-winter, zat ze in de achter in de karke, toen die daor in ewijd wur, op de zaandkop bij het Zuderopgaonde.

Ze had de traonen in de ogen. Had hèur vaar Èvert dit nog maor mit muggen maken. Wat het al niet op kan lèvern, kieken naor waj kunt en ooge hebben veur menaar. Het mieste volk hef gien krange haand, maor bint krange in de kop, dat zei ze nog, toen ze naor huus gunk. Het was tweede karstdag 1851. Zul der wat veraandert wèzen? Hoeveule moois zit er noe nog bij wat aandern as ofval behandelt? Wele wet kunne we ok nog wel es vuur uut water halen, worre we rieke van wiend, en lèeft van de zunne.

“De wondern bint de wereld nog niet uut, aj zölf een beetie mitwarkt. Een wele wet kuj zo het karstkiend in oezölf geboren laoten worden. Kan ok wèzen dat het maor oldewievenpraot is.” De leste woorden wurden uut esprèuken toen de olde man gunk staon, een paar stokolde munten op taofel legde as betaling veur de burrels, en naor de deure lèup. Het was slutingstied. Het was stille, en ikke, ik har mooi de tied um hum zien verhaal te laoten doen. Toen hie bij de deure stund vreug ik nog: *“En wele bin ie dan wel, mien beste man?”* Hij dreid'hum umme en zei: *“Meine Farnolt, ik mugge nog ien keer terogge komen. Schrief op wat ik oe verteld hebbe, zodat het niet vergèten wordt.”* Waorvan akte.

Lute Belle, harbargier in 't Ollaanseveld.